

Maria Dębowska

Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

REWINDYKACJA POJEZUICKIEGO KOŚCIOŁA I KLASZTORU WE WŁODZIMIERZU WOŁYŃSKIM W 1921 ROKU

DZIEJE KOŚCIOŁA I KLASZTORU DO 1921 ROKU

W grudniu 1921 roku przedstawiciele władz odrodzonego państwa polskiego przejęli na rzecz Kościoła rzymskokatolickiego znajdujące się we Włodzimierzu Wołyńskim zabudowania (kościół, klasztor i budynki gospodarcze), które od 1840 roku należały do Cerkwi prawosławnej. Wcześniej, do 1773 roku, była to własność zakonu jezuitów, oddana w 1783 roku przez Komisję Edukacji Narodowej w użytkowanie bazylianów włodzimierskich.

We Włodzimierzu Wołyńskim jezuita mieli od 1719 roku stację misyjną dzięki fundacji (1718) Jadwigi z Saczków Zahorowskiej, drugiej żony Stefana Zahorowskiego, kasztelana wołyńskiego¹. Stacja podlegała jezuickiemu konwentowi luckiemu, a przebywało tam początkowo tylko dwóch zakonników, pracujących w duszpasterstwie przy włodzimierskim kościele parafialnym (pw. świętych Joachima i Anny) i prowadzących misje ludowe. Budowa murowanego kościoła została rozpoczęta w 1755 roku. Nadzorował ją Michał Radziminowski², jezuita

¹ Zob. J. Paszenda, *Budowle jezuickie w Polsce*, t. 5, Kraków 2013, s. 293; Wołyniak [J.M. Giżycki], *Bazylianie we Włodzimierzu i Tryhorach*, Kraków 1912, s. 48.

² Michał Radziminowski SI urodził się 29 IX 1709 r. w Okopach na Rusi Czerwonej. Do zakonu jezuitów wstąpił 25 IX 1725 r. w Krakowie. W 1754 roku przybył do Włodzimierza Wołyńskiego, gdzie pracował jako misjonarz oraz nadzorca budowy kościoła i klasztoru jezuitów, a także superior włodzimierski w latach 1761–1763. Zob. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 559; J. Paszenda, *Budowle jezuickie...*, s. 294. M. Orłowicz napisał, że wspomniany kościół „budował [...] architekt jezuita Michał Radziński” (*Ilustrowany przewodnik po Wołyniu*, Luck 1929, s. 150). Takie samo brzmienie nazwiska

przebywający we Włodzimierzu Wołyńskim od 1754 roku³. Budowę sfinansował Ignacy Sadowski, starosta słonimski. Kościół został poświęcony w 1770 roku przez biskupa łuckiego i brzeskiego Feliksa Pawła Turskiego pw. Rozesłania Apostołów⁴. W 1762 roku została ukończona budowa klasztoru, a misję jezuicką przekształcono na rezydencję⁵.

Po kasacie zakonu jezuitów w 1773 roku kościół i klasztor przejęła Komisja Edukacji Narodowej, z ramienia której wizytowane były szkoły prowadzone przez bazylianów we Włodzimierzu Wołyńskim. Bazylianie włodzimierscy zaczęli więc zabiegać o to, „aby mogli otrzymać kościół i mury jezuickie”⁶. W 1782 roku w czasie jednej z takich wizytacji, gdy okazało się, że „pomieszkane szkolne drewniane, nader nikczemne, sale wykładowe, jakożkolwiek niedawno sklecone, niść mogą”, bazylianie „bardzo się dopraszali, aby im dano kościół i mury pojezuickie, które jakoby się już rujnować zaczynały”⁷. Już w roku następnym, 1783, bazylianie włodzimierscy otrzymali „kościół po-jezuicki, potrzebujący reparaacji; kolegium, szkoły drewniane, w mizernym stanie”⁸. Na obecnym etapie badań nie można ustalić, czy w okresie, kiedy bazylianie włodzimierscy posiadali kościół pojezuicki, zmienili jego wezwanie; wcześniej mieli oni cerkiew pw. Błogosławnego Jozafata Męczennika⁹. W sprawozdaniu, sporządzonym w 1915 roku dla

budowniczego kościoła podali: L. Popek, *Świątynie Wołynia*, Lublin 1997, s. 192; G. Rąkowski, *Wołyń. Przewodnik krajoznawczo-historyczny po Ukrainie Zachodniej*, cz. I, Pruszków 2005, s. 177. Natomiast J.M. Giżycki wymienił nazwisko Michała Radziminowskiego tylko wśród superiorów włodzimierskich, a jako „prefekta fabryki” podał jedynie o. Józefa Cieszkowskiego („z roku 1754 na 1755 przełożonym i prefektem fabryki”). Zob. *Bazylianie we Włodzimierzu...*, s. 49, 50.

³ Por. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 559. Natomiast J. Paszenda twierdzi, że Michał Radziminowski kierował budową kościoła w latach 1753–1768, „czyli przez cały czas budowy” (*Budowle jezuickie...*, s. 294). Być może podany tu rok rozpoczęcia budowy – 1753, jest wynikiem tylko błędu drukarskiego.

⁴ J. Paszenda, wymienił rok 1777 jako ten, w którym bp Turski konsekrował kościół. Zob. *Budowle jezuickie...*, s. 293. Zważywszy na to, iż zakon jezuitów został zniesiony w 1773 r., rok konsekracji wskazany przez J. Paszendę nie jest właściwy.

⁵ Zob. tamże. Natomiast inni autorzy (Wołyniak, *Bazylianie we Włodzimierzu...*, s. 48, 49; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 751) podają rok 1763 jako datę przekształcenia misji na rezydencję.

⁶ Wołyniak, *Bazylianie we Włodzimierzu...*, s. 58. Początkowo nie wyrażała na to zgody „współfundatorka starościna Sadowska, dlatego że przeszkadzali jezuitom w budowie” (J. Paszenda, *Budowle jezuickie...*, s. 294).

⁷ Wołyniak, *Bazylianie we Włodzimierzu...*, s. 62.

⁸ J. Paszenda, *Budowle jezuickie...*, s. 294; Wołyniak, *Bazylianie we Włodzimierzu...*, s. 64. Inni autorzy pisali o tym fakcie nieco bałamutnie: M. Orłowicz, „po kasacie w r. 1774 klasztor i kościół oddano bazylianom” (*Ilustrowany przewodnik...*, s. 150); powtórzył to samo L. Popek, zob. *Świątynie...*, s. 192; natomiast G. Rąkowski, napisał: „po kasacie zakonu w 1787 r. zabudowania jezuitów przejęli bazylianie” (*Wołyń. Przewodnik krajoznawczo-historyczny...*, s. 177).

⁹ Zob. Wołyniak, *Bazylianie we Włodzimierzu...*, s. 16–20. W 1800 r. „zamieniono ją na schizmatyczną cerkiew pułkową. W r. zaś 1803 w tym kościółku urządzono parafialną cerkiew, zamiast walącej się Piatnickiej, odległej zaledwie o kilkadziesiąt metrów. W takim stanie pozostaje ten dawny kościółek ś. Jozafata do dnia dzisiejszego” (B. Galicki, *Włodzimierz na Wołyniu*, Lublin 1998 [reprint], s. 29). Ks. Bronisław Galicki, proboszcz parafii pw. świętych Joachima i Anny we Włodzimierzu Wołyńskim opublikował swoją pracę w 1939 r.

biskupa prawosławnego eparchii wołyńskiej, zamieszczono informację o niektórych pracach, które zostały przeprowadzone w zabudowaniach pojezuickich przez bazylianów (w sprawozdaniu nie wspomniano jednak ani słowem o bazylianach). Jan Marek Giżycki napisał, że w pierwszych latach XIX wieku zubożenie wspólnoty bazylikańskiej było tak wielkie, iż „często brakowało funduszu na niezbędne utrzymanie zakonników i gwałtowną reparację murów klasztornych i kościoła”¹⁰. Po pożarze miasta w 1803 roku, kiedy to spalił się również budynek szkoły i część klasztoru, zajęcia szkolne musiano przenieść do murów klasztornych, w których część pomieszczeń zajmował także niższy sąd powiatowy¹¹. Natomiast w 1812 roku i przez następne kilka lat część pomieszczeń klasztornych zajęło wojsko na szpital¹². Dopiero w raporcie wizytatora szkolnego z 1817 roku odnotowano, że „odzyskane od wojska zabudowania klasztorne staraniem ojca prowincjała doprowadzono do porządku i należyście odrestaurowano”¹³.

W 1830 roku została zamknięta przez rząd rosyjski szkoła bazylianów we Włodzimierzu Wołyńskim¹⁴. Natomiast klasztor, przed jego zniesieniem w 1839 roku, służył jako miejsce internowania zakonników, którzy nie chcieli wyrzec się unii, mimo przymuszania ich do składania oświadczeń o przejściu na prawosławie¹⁵. 12 lutego 1839 roku nastąpił akt ostatecznego zerwania unii z Kościołem katolickim¹⁶, a w czerwcu tego roku ogłoszono to zakonnikom włodzimierskim. Już we wrześniu 1839 roku bp Józef Siemaszko (unicki biskup wileński z siedzibą w Żyrowicach, likwidator unii) napisał, iż w klasztorze włodzimierskim „już się za synod modlą i w *Credo* opuszczają *filioque*”¹⁷.

Od 1840 roku kościół pojezuicki stał się cerkwią prawosławną¹⁸ pod wezwaniem Narodzenia Pańskiego należąca do prawosławnej eparchii wołyńskiej¹⁹. Od 1891 roku klasztor był rezydencją biskupa. Do 1870 roku monaster włodzimierski był zaszeregowany do trzeciej grupy uposażeniowej, od listopada tego roku zaliczono go do grupy pierwszej²⁰.

¹⁰ Wołyniak, *Bazylianie we Włodzimierzu...*, s. 103.

¹¹ Zob. tamże, s. 105.

¹² Zob. tamże, s. 121.

¹³ Tamże, s. 122.

¹⁴ Zob. tamże, s. 143.

¹⁵ Zob. tamże, s. 144, 145; M. Radwan, *Carat wobec Kościoła greckokatolickiego w zaborze rosyjskim 1796–1839*, Lublin 2004², s. 140.

¹⁶ Zob. tamże, s. 59.

¹⁷ Wołyniak, *Bazylianie we Włodzimierzu...*, s. 147.

¹⁸ W literaturze najczęściej wymieniany jest rok 1840, jako ten, w którym zabudowania pobazylikańskie we Włodzimierzu Wołyńskim opanowali prawosławni – M. Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik...*, s. 150: „w r. 1840 zamieniono na klasztor prawosławny”; L. Popek, *Świątynie...*, s. 192: „w 1840 r. rząd carski przekazał kościół i klasztor prawosławnym”; G. Rąkowski, *Wołyń. Przewodnik krajoznawczo-historyczny...*, s. 177: „w 1840 r. ich [bazylianów – M.D.] miejsce zajęli mnisi prawosławni”.

¹⁹ Zdaniem B. Galickiego „zamieszkali w klasztorze zakonnicy prawosławni znani byli na całym Wołyniu ze swej działalności polakożerczej o nastawieniu antykatolickim” (*Włodzimierz...*, s. 36, 37).

²⁰ Zob. Archiwum Diecezji Łuckiej (ADŁ), Parafia Serca Jezusowego we Włodzimierzu Wołyńskim (Parafia NSJ), t. Rewindykacja kościoła i klasztoru pojezuickiego, s. 3.

WYGLĄD BUDYNKÓW

Kościół pojezuicki był murowaną, jednonawową budowlą późnobarokową, zbudowaną na planie prostokąta, z krótkim transeptem i półkoliście zamkniętym prezbiterium z dwoma zakrystiami oraz „fasadą wklęsłą dwuwieżową”²¹. Zdaniem Jerzego Paszندی, „kościół ten ma niezwykle kształty. Do wnętrza nawy wprowadzono pełne kolumny, a wklęsło-wygięta fasada jest flankowana szeroko rozstawionymi wieżami. Takie formy nie występują w twórczości Pawła Giżyckiego, a w Polsce należą do rzadkości”²². Po 1840 roku, kiedy kościół był we władaniu mnichów prawosławnych, poczyniono w nim pewne zmiany. W kościele ustawiono ikonostas, a obydwie wieże zostały zwieńczone niewielkimi kopułami. Jedna z nich służyła jako dzwonnica. Kopułę umieszczono także na dachu kościoła, nad nawą²³. Po rewindykacji budynków pojezuickich usunięto zmiany wprowadzone przez prawosławnych, przywracając bryle kościoła pierwotny wygląd. W 1934 roku wpisano go na listę zabytków²⁴.

Godny odnotowania jest fakt, że zarówno bazylianie, jak i mnisi prawosławni w zimie nie odprawiali nabożeństw w kościele z powodu niskich temperatur. Bazylianie – w pewnym okresie z powodu braku okien²⁵ – odprawiali nabożeństwa w zakrystii. Prawosławni mnisi urządzili w 1847 roku na parterze gmachu klasztornej kaplicę ogrzewaną p.w. Opieki Matki Bożej, w której ustawili ikonostas²⁶.

Dwukondygnacyjny budynek klasztoru posiadał dwa skrzydła zbudowane na planie litery L²⁷. Jego dłuższe ramię (równoległe do nawy kościoła) miało około 38 m, krótsze zaś – około 28 m, szerokość – około 10 m²⁸. Według spisu z grudnia 1921 roku, w budynku klasztoru na parterze były 24 pokoje²⁹, na piętrze zaś 22³⁰. Klasztor łączył się z kościołem przez zakrystię.

²¹ ADŁ, Parafia NSJ, t. Dokumenty dotyczące kościoła i parafii Najświętszego Serca Jezusowego we Włodzimierzu Wołyńskim, s. 73; por. G. Rąkowski, *Wołyń. Przewodnik krajoznawczo-historyczny...*, s. 178.

²² *Budowle jezuickie...*, s. 294.

²³ Zob. ADŁ, Parafia NSJ, t. Rewindykacja kościoła i klasztoru..., s. 3.

²⁴ Zob. ADŁ, Parafia NSJ, t. Dokumenty dotyczące kościoła i parafii..., s. 73.

²⁵ Zob. Wołyniak, *Bazylianie we Włodzimierzu...*, s. 103.

²⁶ Zob. ADŁ, Parafia NSJ, t. Rewindykacja kościoła i klasztoru..., s. 3.

²⁷ Por. G. Rąkowski, *Wołyń. Przewodnik krajoznawczo-historyczny...*, s. 178.

²⁸ Wizytator szkoły bazylianów w 1804 r. odnotował: „Klasztor murowany, o piętrze, we dwie zbudowany linie; długość jednej 52½ arsz[ynów], a drugiej 39; szerokość 13, wysokość 14 arsz[ynów]” (Wołyniak, *Bazylianie we Włodzimierzu...*, s. 104).

²⁹ W spisie została wprawdzie wymieniona liczba 26 pokoiów, ale wliczono w nią kościół i zakrystię.

³⁰ Zob. ADŁ, Parafia NSJ, t. Rewindykacja kościoła i klasztoru..., s. 25.

PRZEBIEG REWINDYKACJI

Monaster Narodzenia Pańskiego we Włodzimierzu Wołyńskim został przejęty przez Kościół rzymskokatolicki już w pierwszej fazie akcji rewindykacyjnej (1919–1924) prowadzonej w latach międzywojennych³¹.

Właściwy akt rewindykacji został poprzedzony o kilka miesięcy przejściem na Skarb Państwa ziemi należącej do monasteru włodzimierskiego. „Komitet Nadawczy”³², na posiedzeniu we Włodzimierzu Wołyńskim 26 kwietnia 1921 r. (o godz. 19.45), przejął na własność Skarbu Państwa majątek należący do monasteru Narodzenia Pańskiego, składający się z dóbr, które były „położone w samym mieście, jak też i przy mieście Włodzimierzu Wołyńskim, w całym obszarze władania określonym planami geometrycznymi, aktami rejentalnymi, aktami państwowymi hipotecznymi zapisanymi na ostatnich swoich właścicieli faktycznym władaniem, wraz ze wszystkimi budynkami, ziemiami, wodami, lasami i sadami”³³. Jednocześnie wydzielono z tychże dóbr i pozostawiono do użytkowania mnichom „grunta, na których wzniesione są: cerkiew, budynki zajmowane przez duchowieństwo i zakonników tego klasztoru oraz służbę cerkiewną tego klasztoru; grunta wewnątrz ogrodzeń cerkiewnych i cmentarnych, ogrody owocowe i warzywne znajdujące się przy osadach duchownych zakonników i służby cerkiewnej tego klasztoru i 36 ha ziemi użytkowej”³⁴. Podstawą prawną do przejęcia majątków cerkiewnych był dekret Naczelnika Państwa z 16 grudnia 1918 roku oraz rozporządzenie Komisarza Generalnego Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich z 22 października 1919 roku, które zostało uzupełnione dekretem z 5 maja 1921 roku³⁵.

Kilka miesięcy po tym akcie odebrano mnichom prawosławnym także kościół i klasztor. Na polecenie starosty włodzimierskiego (z 1 grudnia 1921 roku), celem opisanie budynków przewidzianych do przejęcia, udali się 2 grudnia 1921 roku do monasteru Narodzenia Pańskiego jego delegaci: inżynier drogowy powiatu włodzimierskiego i referent rolny. Sporządzili oni protokół, w którym podali informacje (dosyć szczegółowe) o mieszkańcach i zajmowanych przez nich lokalach. Spisane zostało zarówno duchowieństwo cerkiewne, jak i lokatorzy wynajmowanych lokali.

³¹ Oprócz klasztoru we Włodzimierzu Wołyńskim, zostały w tym czasie przejęte także klasztory i ich majątek w Nowym Zahorowie i Dubnie. Zob. U.A. Pawluczuk, *Życie monastyczne w II Rzeczypospolitej*, Białystok 2007, s. 105. U.A. Pawluczuk wymieniła jeszcze dwie fazy rewindykacji: jedną w latach 1929–1934, drugą w latach 1937–1939. Zob. tamże, s. 66, 67.

³² Skład „Komitetu Nadawczego: przewodniczący – starosta włodzimierski Kazimierz Brzostowski, przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych – Edmund Goślinowski, komisarz ziemski – Stefan Strzemieczny, przedstawiciel Ministerstwa Skarbu – Ludwik Dobrzyński i przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wojskowych – porucznik Mikołaj Szaniawski” (ADŁ, Parafia NSJ, t. Rewindykacja kościoła i klasztoru..., s. 11).

³³ Tamże.

³⁴ Tamże.

³⁵ Zob. U.A. Pawluczuk, *Życie monastyczne...*, s. 64, 65.

Oprócz kościoła, delegaci starosty odnotowali następujące obiekty:

1. gmach klasztoru, dwukondygnacyjny, dwuskrzydłowy w kształcie litery „L”, przylegający do kościoła; na parterze miał 26 pokoi, na piętrze – 22,
2. oficynę murowaną składającą się z 7 pokoi wynajmowanych przez osoby prywatne,
3. trzypokojową oficynę wynajmowaną przez osoby prywatne,
4. dwa spichlerze,
5. szopę w posiadaniu osób prywatnych,
6. bróg, czyli „daszek na czterech słupach”.

10 grudnia 1921 roku kolejna delegacja sporządziła spis przedmiotów, które uznano za własność jezuitów włodzimierskich (dodatek 1).

Wreszcie, 14 grudnia 1921 roku, w obecności wielu świadków został odczytany „akt przejęcia” (dodatek 1) i sporządzony protokół (dodatek 2).

LOSY MNICHÓW PO OPUSZCZENIU MONASTERU NARODZENIA PAŃSKIEGO

Rewindykacja budynków pojezuickich we Włodzimierzu Wołyńskim nie wywołała tak gwałtownego sprzeciwu, jak odebranie mnichom prawosławnym kościoła i klasztoru w Nowym Zahorowie³⁶, gdyż w sprawozdaniach o stanie monasteru włodzimierskiego, składanych w konsystorzu, wyraźnie pisano, iż został on „obrócony na prawosławny z rzymsko-katolickiego w 1840 roku”³⁷. Nie zaprzeczano więc temu, że świątynia i klasztor należały wcześniej do Kościoła rzymskokatolickiego, pomijano jednak zupełnie okres, w którym budynki pojezuickie należały do bazylianów. Zdaniem Urszuli A. Pawluczuk, rewindykacja tychże pozbawiła „prawosławnych jedyne monasteru w miejscowości i jej okolicach, kojarzonej z kolebką życia monastycznego na Wołyniu, gdzie niegdyś funkcjonowało aż osiem klasztorów”³⁸.

Na początku grudnia 1921 r. w klasztorze Narodzenia Pańskiego we Włodzimierzu Wołyńskim przebywało 11 osób³⁹:

przełożony monasteru – Aleksy Ostaszewski,

jego zastępca – Jan (brak nazwiska),

zakonnicy – Andronik Matwiejew, Eliasz Zduń, Łuka, Herwazy, Jan Spiczak, Sawa Bondarczuk,

diakoni – Aleksander Kłopotowicz, Herasim Sznyruk, Mikołaj Zachanowicz.

Po opuszczeniu klasztoru Narodzenia Pańskiego mieli oni prawo zamieszkania przy cerkwi św. Mikołaja we Włodzimierzu Wołyńskim. Ze względu jednak na brak środków do życia zostali w 1923 roku przeniesieni do wsi Kohylno (parafia

³⁶ Zob. tamże, s. 105–108.

³⁷ ADŁ, Parafia NSJ, t. Rewindykacja kościoła i klasztoru..., s. 3.

³⁸ *Życie monastyczne*..., s. 112.

³⁹ Zob. ADŁ, Parafia NSJ, t. Rewindykacja kościoła i klasztoru..., s. 25–27.

Gnojno w powiecie włodziemskim). W związku z tym władze cerkiewne zabiegały o utworzenie parafii prawosławnej w tej miejscowości, na co jednak nie wyraziły zgody władze państwowe. Nie było także zgody władz państwowych na wydzielenie 36 ha ziemi z gruntów przejętych w 1921 roku i utworzenie parafii klasztornej przy cerkwi św. Mikołaja we Włodzimierzu Wołyńskim. Sugerowano natomiast umieszczenie mnichów z klasztoru włodziemskiego w innym monasterze, istniejącym na terenie Wołynia⁴⁰. I tak najprawdopodobniej się stało, że wobec trudności z utrzymaniem we Włodzimierzu lub jego okolicach mnisi prawosławni zostali przeniesieni do innych monasterów wołyńskich.

ZABUDOWANIA POJEZUICKIE W POSIADANIU DIECEZJI ŁUCKO-ŻYTOMIERSKIEJ (OD 1925 ROKU – ŁUCKIEJ)

31 lipca 1922 roku, w którym to dniu przypada liturgiczne wspomnienie św. Ignacego Loyoli, kościół pojezuicki we Włodzimierzu Wołyńskim został uroczystie poświęcony przez biskupa łucko-żytomierskiego Ignacego Dub-Dubowskiego⁴¹, który na mocy swojego dekretu z 7 lipca tego roku dedykował go Najświętszemu Sercu Pana Naszego Jezusa Chrystusa i św. Ignacemu Loyoli („dictam ecclesiam Sacratissimo Cordi Eucharistico Domini Nostri Jesu Christi nec non S. Ignatio Loyola C. devovimus ac dedicamus”⁴²). To podwójne wezwanie zostało przytoczone także w dekrecie erekcyjnym parafii powołanej do życia przy kościele pojezuickim w 1925 r. Tak rozbudowane wezwanie niekiedy ulegało skróceniu do dedykacji tylko Najświętszemu Sercu Jezusowemu. Nie udało się ustalić, dlaczego w schematyzmach diecezji łuckiej od 1929 r. pojawiło się dawne wezwanie jezuickie: Rozesłania Apostołów (*Divisio Apostolorum*)⁴³, chociaż w dokumentach tejże parafii figuruje dedykacja Najświętszemu Sercu Jezusowemu⁴⁴.

Prawdopodobnie bp Dubowski liczył na to, że jezuici zdecydują się na powrót do Włodzimierza Wołyńskiego. W latach 1921–1925 kościół pojezuicki był świątynią

⁴⁰ Zob. U.A. Pawluczuk, *Życie monastyczne...*, s. 112.

⁴¹ Kazanie podczas tej uroczystości wygłosił ks. Feliks Sznarbachowski, ówczesny proboszcz kowelski. Świadkiem tego wydarzenia był, przejeżdżający wówczas przez Włodzimierz Wołyński, jezuita ks. Kazimierz Nowina Konopka, który znał bpa Dubowskiego z Żytomierza, gdzie na jego prośbę został wykładowcą w seminarium duchownym diecezji łucko-żytomierskiej (od 1918 r.). Zob. K. Konopka, *Rewindykacja naszego kościoła we Włodzimierzu Wołyńskim*, „Nasze Wiadomości”, 6,30 (1921–1923), s. 207, 208. J. Paszenda pomylił się, wskazując 1921 rok jako ten, w którym odbyła się konsekracja kościoła. Zob. *Budowle jezuickie...*, s. 294.

⁴² ADŁ, Parafia NSJ, t. Dokumenty dotyczące kościoła i parafii..., s. 3, 4. Bp Ignacy Dub-Dubowski, noszący imię św. Ignacego Loyoli, był szczególnie czcicielem tego świętego.

⁴³ Zob. np. *Elenchus ecclesiarum et cleri saecularis et regularis dioecesis Luceoriensis pro Anno Domini 1938*, Luceoriae, s. 92. W publikacjach, których autorzy odsyłają czytelników do schematyzmów diecezji łuckiej, występuje wspomniane wezwanie – Rozesłania Apostołów. Zob. L. Popek, *Świątynie...*, s. 192.

⁴⁴ Zob. ADŁ, Parafia NSJ. Jeszcze w czasie drugiej wojny światowej ks. Andrzej Gładysiewicz używał okrągłej pieczęci z napisem: SIGILLUM ECCLESIAE VLODIMIRIENSIS EUCHARISTICI CORDIS JESU.

rektoralną. Już w grudniu 1921 roku rektorem został ks. Józef Karczewski⁴⁵, który miał za zadanie uregulować wszystkie kwestie związane z przejętymi budynkami pojezuickimi.

Jedną z pierwszych spraw do załatwienia było zdobycie wyposażenia do kościoła, który był pusty. Mnisi prawosławni mogli zabrać swoją własność. W warunkach powojennego zubożenia nie było proste zdobycie najpotrzebniejszych przedmiotów do świątyni. Za zgodą bpa Dubowskiego i pisemnym upoważnieniem (z 21 grudnia 1921 roku) ks. Feliksa Sznarbachowskiego, byłego proboszcza parafii pw. świętych Joachima i Anny, który już w drugiej połowie grudnia był w Kowlu, ks. Karczewski mógł je wziąć z kościoła farnego⁴⁶.

Rektor kościoła podjął także zabiegi o usunięcie niewygodnych lokatorów, a do takich należała z pewnością Powiatowa Komenda Uzupełnień, która „po najściu i odparciu bolszewików, w lipcu 1921 roku”, zajęła „całe piętro budynku klasztornego i część parteru”⁴⁷. Ta instytucja wojskowa wprowadziła się do kolegium pojezuickiego, kiedy było ono jeszcze w posiadaniu mnichów prawosławnych. W kwietniu 1923 roku ten kłopotliwy lokator jeszcze się nie wyprowadził, chociaż w marcu tego roku władze wojskowe obiecały przenieść PKU do koszar wojskowych⁴⁸.

Na prośbę ks. Karczewskiego inżynier Tadeusz Krafft 28 kwietnia 1923 roku sporządził protokół „celem poczynienia starań o szybkie przeniesienie Powiatowej Komendy Uzupełnień”. Wynikało z niego, że:

1. Wskutek licznego nawiedzania różnorodnej ludności, składającej się z żołnierzy, poborowych, rezerwistów i ich rodzin, schody, korytarze i sam lokal urzędu

⁴⁵ Ks. Józef Karczewski urodził się 12 X 1864 r. we wsi Szczepki k. Suwałk w rodzinie Feliksa i Ludwiki z Romanowskich. Ukończył gimnazjum w Suwałkach. W 1882 r. rozpoczął przygotowanie do kapłaństwa w seminarium duchownym w Sejnach, po trzech latach przeniósł się do seminarium żytomierskiego. Święcenia kapłańskie przyjął 18 VI 1888 r. Był lektorem i sekretarzem bpa Szymona Marcina Kozłowskiego (6 miesięcy), wikariuszem w Brahiłowie (5 następnych lat), administratorem parafii w Żwańczyku i Mińkowcach (2 lata), proboszczem – w Tarnorudzie (12 lat), Latyczowie (2 lata), Lipowcu i Zozowie (2 lata), Zasławiu, par. pw. św. Jana, Chodorkowie. W latach 1920–1921 był kapelanem wojskowym. W 1921 roku został proboszczem w Nabrzusce i Powursku, od grudnia 1921 roku – rektorem kościoła pojezuickiego we Włodzimierzu Wołyńskim i prefektem szkoły powszechnej. Od 1926 roku był proboszczem w Jałowiczach, gdzie zmarł 24 V 1931 r. (Zesłanie Ducha Świętego). Zob. „Życie Katolickie” 2,22 (1931), s. 340.

⁴⁶ „Z pozwolenia Jego Ekscelencji Ks. Biskupa I. Dubowskiego, pozwalam ks. J. Karczewskiemu otrzymać z kościoła parafialnego w Włodzimierzu: sześć ornatów, z których dwa białych, jeden portatel, trzy kapy, trzy alby, jeden pasek, trzy humerały, stulę fioletową, 2 komże kapłańskie, trzy komże dla ministrantów, dzwonek dla ministranta, bielizny dwie zmiany dla dwóch kielichów, dwie zmiany obrusów, trzy ręczniki i trzy ręczniczki, sześć lichtarzy, jeden mszał, cyborium z bocznego ołtarza, ołtarz od św. Antoniego (obraz pozostawić) i fisharmonię z zakrystii. Ks. infułat Feliks Sznarbachowski, protonotariusz apostolski. D[nia] 21 grudnia 1921. Kowel” (ADŁ, Parafia NSJ, t. Dokumenty dotyczące kościoła i parafii..., s. 1).

⁴⁷ ADŁ, Parafia NSJ, t. Rewindykacja kościoła i klasztoru..., s. 43.

⁴⁸ Zob. tamże, s. 43–45.

utrzymane są w stanie brudnym. Ściany, sufity, drzwi, okna i piece wymagają kosztownego remontu.

2. Drewniana przegródka w jednej z sal urzędu została usunięta, kuchnia w jednej ubikacji zrujnowana, piec kuchenny żołnierski, mieszczący się w jednej z ubikacji na parterze tegoż gmachu jest w stanie na wół zrujnowanym, nie posiadając zaś drzwi w palenisku grozi niebezpieczeństwem pożaru.

3. Ponadto cmentarz kościelny, przez który z ulicy prowadzi droga do klasztoru, wskutek ciągłego defilowania interesantów, nie może być utrzymany w należyтым i odpowiadającym powadze kościoła porządku, dla teź przyczyny cmentarz nie może być w porze nocnej zamykany, jak również drzwi wejściowe do gmachu muszą dnem i nocą stać otworem.

4. Ustępy – w podwórzcu, nawiedzane również głównie przez niższych funkcjonariuszów i interesantów urzędu, są ustawicznie w stanie brudnym i nie będąc oczyszczane, mają przepelnione doły⁴⁹.

Parafia przy kościele Najświętszego Serca Jezusowego została erygowana przez bpa Dubowskiego dekretem z 22 marca 1925 roku, na mocy którego podzielił on istniejącą już parafię włodzimierską (pw. świętych Joachima i Anny) na dwie, przydzielając nowej parafii następujące miejscowości (wraz ze wschodnią częścią Włodzimierza Wołyńskiego): Bolesławówka, Cegielnia, Chobułtowo, Falemicze, Głęboka Dolina, Horyczów, Marcelówka, Nowojanka, Ostrówek, Poniczów, Siedmiarki, Smołowa, Szystów, Zimno, Zofiówka Nowa, Zofiówka [Stara], Zyguntówka⁵⁰. Jej pierwszym proboszczem został ks. Witold Kurowski.

Na początku grudnia 1924 roku bp Dubowski wydał dekret o utworzeniu małego seminarium diecezji łuckiej⁵¹. Miało się ono mieścić w kolegium pojezuickim we Włodzimierzu Wołyńskim⁵². W tym samym miesiącu Kuria Diecezjalna w Łucku powiadomiła rektora kościoła pojezuickiego ks. Karczewskiego o decyzji biskupa. Natomiast 9 stycznia 1925 roku bp Dubowski polecił mu, by zadbał o opróżnienie w kolegium lokali zajmowanych przez prywatnych lokatorów⁵³.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Zob. ADŁ, Parafia NSJ, t. Dokumenty dotyczące kościoła i parafii..., s. 13, 14. W 1938 r. do parafii należały następujące miejscowości: Włodzimierz (część), Barbarówka, Cegielnia I i II, Chobułtów, Długie Łozy alias Głęboka Dolina, Falemicze, Gandzaba, Horyczów, Iwanówka, Królewsczyzna, Marcelówka, Nowojanka, Onuprowszczyzna, Ostrówek, Pomiarki, Poniczów, Ryłowica, Siedmiarki, Smolarnia, Strzelnica-Kocior, Szystów, Włodzimierzówka, Zimno, Zofiówka Stara, Zyguntówka. Zob. *Elenchus ecclesiarum et cleri...*, s. 93.

⁵¹ Zob. „Lud Boży” 17,52 (1924), s. 427.

⁵² Zob. ADŁ, Małe seminarium we Włodzimierzu Wołyńskim, s. 7, ks. J. Zagórski do bpa P. Mańkowskiego, b.d.

⁵³ „Szanowni Lokatorowie! Kuria Diecezjalna Łucko-Żytomierska, pismem z dnia 10 grudnia 1924 r. L. 8167/24 Łuck, powiadomiła mnie, że Jego Ekscelencja Ksiądz Biskup Łucki i Żytomierski cały gmach po-jezuickiego klasztoru ze wszystkimi zabudowaniami we Włodzimierzu przeznaczył na seminarium małe. Pismem zaś z dnia 9 stycznia 1925 r. L. 80/25 Jego Ekscelencja Ksiądz Biskup Łucki i Żytomierski polecił mi powiadomić wszystkich panów lokatorów gmachu po-jezuickiego, że ten gmach cały, ze względu na umieszczenie w nim małego seminarium, winni w najprędszym czasie opróżnić. Wypełniając polecenie Jego Ekscelencji Księdza Biskupa, o powyższym

Na początku czerwca 1925 roku bp Dubowski zrezygnował jednak z rządów diecezją łucko-żytomierską. Wikariusz kapitulny bp Michał Godlewski oddał budynek kolegium do dyspozycji biskupa kamienieckiego Piotra Mańkowskiego, który już w lipcu tego roku zjechał do Włodzimierza⁵⁴. W murach kolegium pojezuickiego znalazło schronienie małe seminarium diecezji kamienieckiej. Po rezygnacji bpa Mańkowskiego w 1926 roku z zarządzania diecezją kamieniecką, „seminarium z kamienieckiego przemianowane zostało na łuckie, co mu zapewniło skromną, lecz stałą dotację ze strony rządu, ci sami zaś uczniowie mogli w nim pozostać”⁵⁵. Funkcjonowało do śmierci bpa Mańkowskiego w 1933 roku.

W związku z powyższymi zmianami administratorem (następnie proboszczem) parafii Najświętszego Serca Jezusowego został kapłan diecezji kamienieckiej ks. Stanisław Dąbrowski (od 1925 do listopada 1927 roku). Przystosowaniem budynku kolegium do potrzeb wychowanków seminarium zajmował się ks. Kazimierz Nosalewski (także kapłan diecezji kamienieckiej)⁵⁶. W listopadzie 1927 roku ks. Nosalewski został tymczasowym zarządcą, a następnie proboszczem parafii przy kościele pojezuickim. Pozostał na tym stanowisku do chwili opuszczenia Włodzimierza Wołyńskiego w październiku 1939 roku, po zajęciu Wołynia przez Armię Czerwoną. W początkach drugiej wojny światowej p.o. proboszcza był ks. Stanisław Kobylecki, a po jego aresztowaniu w 1940 roku – ks. Andrzej Gładysiewicz⁵⁷.

W latach międzywojennych jako pomocnicy rządców wspomnianej parafii pracowali: ks. Władysław Szpaczyński (1924–1926) – katecheta⁵⁸ oraz wikarzy⁵⁹: ks. Stefan Iwanicki, junior (1927–1930), ks. Stanisław Dobrzański (1930–1934), ks. Nikodem Domański (1934–1937), ks. Edmund Domański (1935–1936), ks. Kazimierz Batowski (1937–1939), ks. Waclaw Hipsz (1939), zaś w latach drugiej wojny światowej ks. Stanisław Żyrkowski⁶⁰.

powiadaniom p.p. lokatorów oznaczając termin dwóchmiesięczny, t.j. od 25 stycznia do 25 marca 1925 r. [...] Włodzimierz, dnia 25 stycznia 1925 r. /-/ Ks. Karczewski Rektor po-jezuickiego kościoła we Włodzimierzu” (ADŁ, Parafia NSJ, t. Dzierżawa gruntów, wynajem lokali, s. 7).

⁵⁴ Zob. P. Mańkowski, *Pamiętniki*, Warszawa 2002, s. 344, 345.

⁵⁵ Tamże, s. 359. Zob. także W. Rosowski, *Dzieje rzymskokatolickiej diecezji kamienieckiej w latach 1918–1941*, Lublin 2008, s. 107, 108; tenże, *Próba restytuowania seminarium duchownego diecezji kamienieckiej (1920–1926)*, „Studia Catholica Podoliae” 5,5 (2006), s. 667–669.

⁵⁶ Zob. P. Mańkowski, *Pamiętniki*, s. 344.

⁵⁷ Zob. M. Dębowska, *Kościół katolicki na Wołyniu w warunkach okupacji 1939–1945*, Rzeszów 2008, s. 416, 428, 433.

⁵⁸ Zob. *Elenchus venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesium Luceoriensis et Żytomiriensis*, Luceoriae 1925, s. 45.

⁵⁹ Imiona i nazwiska oraz daty pracy wikariuszy we Włodzimierzu Wołyńskim podano w oparciu o schematyzmy diecezji łuckiej z lat 1927–1938, oraz spis duchowieństwa diecezji łuckiej z 1 VIII 1939 r.

⁶⁰ Zob. M. Dębowska, *Kościół katolicki na Wołyniu...*, s. 416, 455.

PODSUMOWANIE

Zabudowania jezuickie we Włodzimierzu Wołyńskim mają bogatą historię. Do 1921 roku kościół i klasztor były w posiadaniu kolejno trzech zakonów różnych wyznań i obrządków: jezuitów (rzymskokatolicki), bazylianów (unicki) i mnichów prawosławnych.

Od 1921 roku budynki należały do diecezji łucko-żytomierskiej, następnie łuckiej (od 1925 roku). Po 1945 roku kościół został zdewastowany i zamknięty. W 1992 roku przekazano go Cerkwi prawosławnej patriarchatu kijowskiego. Odrestaurowany został pod nadzorem urzędu konserwatorskiego. Obecnie jest to znowu sobór prawosławny pw. Narodzenia Pańskiego⁶¹.

Dodatki

1.

[1921, 14 grudzień, Włodzimierz Wołyński] – „Akt rewindykacji kościoła po-jezuickiego, położonego w mieście Włodzimierzu, pow. włodzimierskiego, województwa wołyńskiego, dokonanego na zasadzie polecenia pana wojewody wołyńskiego z dnia 25 listopada 1921 r. Nr 1301-T, a opartego na mocy rozporządzenia b. Komisarza Generalnego Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich (Dz.U.Z.C.Z.W. z 1919 r. Nr 25, poz. 256)”.

Źródło: Archiwum Diecezji Łuckiej, Parafia Serca Jezusowego we Włodzimierzu Wołyńskim, Rewindykacja kościoła i klasztoru pojezuickiego, s. 31, 32.

Roku Pańskiego tysiąc dziewięćset dwudziestego pierwszego, grudnia miesiąca czternastego dnia, ja, p.o. Starosty Włodzimierskiego Wacław Malanowski, działający na podstawie zacytowanego na początku zarządzenia Pana Wojewody Wołyńskiego, w obecności: 1. przedstawiciela duchowieństwa rzym.-kat. ks. infułata Feliksa Sznarbachowskiego, protonotariusza apostolskiego, prałata dziekana kapituły ołyckiej⁶², 2. przedstawiciela duchowieństwa prawosławnego ks. Aleksego Ostaszewskiego, przełożonego klasztoru Zmartwychwstania [sic!] Chrystusa, 3. przedstawicieli parafian rzym.-kat.: Mateusza Zbarawskiego, Władysława Piasieckiego, Wojciecha Stadnika, Andrzeja Karkuszewskiego, Grzegorza Danilewicza i wielu innych licznie zebranych, 4. przedstawicieli parafian prawosławnych: specjalnych delegatów duchowieństwo prawosławne nie wydelegowało.

Aktem niniejszym kościół pojezuicki, ufundowany przez starostę słonimskiego Ignacego Sadowskiego w roku 1755, a skonfiskowany przez rząd rosyjski w 1840 roku – rewindykuję i przekazuję na rzecz hierarchii katolickiej, reprezentowanej w osobie ks. infułata Feliksa Sznarbachowskiego.

⁶¹ G. Rąkowski uważa, że jest to sobór pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny. Zob. *Wołyn. Przewodnik krajoznawczo-histeryczny...*, s. 177. J. Paszenda nie ma racji, twierdząc, że „obecnie jest użytkowany przez cerkiew parafialną grekokatolicką” (*Budowle jezuickie...*, s. 294).

⁶² Ks. Feliks Sznarbachowski (1878–1931) był proboszczem parafii pw. świętych Joachima i Anny we Włodzimierzu Wołyńskim. Jeszcze w tym samym miesiącu został proboszczem w Kowlu.

Wraz z gmachem kościelnym przekazuję na rzecz hierarchii katolickiej remanent wewnętrzny kościoła, a mianowicie:

1. stary obraz przedstawiający Chrystusa ukrzyżowanego oraz Matkę Boską, św. Magdalenę i św. Jana,
2. obraz przedstawiający św. Onufrego,
3. obraz przedstawiający Matkę Boską w srebrnej sukience,
4. dwa stare, wielkich rozmiarów obrazy wiszące w prezbiterium, a przedstawiające: 1-szy Wysłanie Apostołów i 2-gi rozdawanie komunii świętej przez Pana Jezusa,
5. dwa krucyfiksy drewniane używane podczas procesji,
6. lampę wiszącą frażetowską,
7. wota srebrne, stare w ilości trzydziestu jeden sztuk,
8. dwie stare monstrancje,
9. jeden relikwiarz,
10. jeden krucyfixs metalowy i
11. odłamki i fragmenty lamp kościelnych, świeczników itp., złożone w bezładnym stosie na chórze.

Wszystkie inne, tu niewymienione ruchomości kościelne, jako stanowiące własność cerkiewną, uprawnione jest duchowieństwo prawosławne uprzątnąć i zabrać. Dotyczy to również wszystkich ruchomości stanowiących umeblowanie cel klasztornych, zamieszkałych przez księży prawosławnych.

Z nieruchomości stanowiących ongiś własność kościoła i klasztoru pojezuickiego przekazuję niniejszym na rzecz hierarchii katolickiej gmach b[yłego] klasztoru z wyłączeniem lewego skrzydła, 2. oficynę drewnianą o trzech izbach, 3. dwa spichlerze drewniane, 4. część budynku gospodarczego, 5. część podwórza i 6. ogród owocowy w całości.

Uwaga: części przekazanego podwórza i budynku ekonomicznego dokładnie określone zostają w oddzielnym protokole.

Natomiast na rzecz Państwa przejmuję: lewe skrzydło b[yłego] gmachu klasztornego, obejmujące na parterze 4 pokoje, jedną salę i korytarz oraz na pierwszym piętrze trzy pokoje, jedną salę, dwa korytarze i klatkę schodową, 2. oficynę murowaną, składającą się z mieszkań i sklepów, 3. część szopy drewnianej od strony bramy wjazdowej, 4. poddasze drewniane, położone przy bramie wjazdowej i 5. wszystkie place miejskie, ziemię orną, łąki i zagajniki, wyszczególnione w oddzielnym spisie, o przestrzeni ogólnej około 260 dziesięcin.

Akt niniejszy, po głośnym odczytaniu go przeze mnie zebrany w kościele pojezuickim przedstawicielom duchowieństwa i parafian obu wyznań, stwierdzony zostaje własnoręcznymi podpisami: moim, jako przedstawiciela władz administracyjnych, przedstawiciela duchowieństwa rzym.-kat. i parafian rzymsko-katolickich, przedstawiciela duchowieństwa prawosławnego i przedstawiciela parafian prawosławnych złożenia na akcie podpisów odmówili.

p.o. Starosty Włodzimierskiego

przedstawiciel duchowieństwa rzym.-kat., wraz z protestem rzeczowym,
ks. infułat Sznarbachowski

przedstawiciele parafian rzym.-kat.
W[ładysław] Piasecki
M[ateusz] Zbarawski
Wojciech Stadnik
Andrzej Karkuszewski
Grzegorz Danilewicz.

2.

[1921, 14 grudzień, Włodzimierz Wołyński] – „Protokół” z przekazania Kościołowi rzymskokatolickiemu pojezuickich zabudowań we Włodzimierzu Wołyńskim.

Źródło: Archiwum Diecezji Łuckiej, Parafia Serca Jezusowego we Włodzimierzu Wołyńskim, Rewindykacja kościoła i klasztoru pojezuickiego, s. 35, 36.

Na mocy postanowienia Pana Wojewody Wołyńskiego z dnia 25 listopada 1921 r., wydanego na podstawie rozporządzenia b[yłego] Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich (Dz.U.Z.C.Z.W.⁶³ z roku 1919, Nr 25, poz. 256), dokonano w dniu czternastym grudnia 1921 (tysiąc dziewięćset dwudziestego pierwszego) roku aktu rewindykacji byłego kościoła po-jezuickiego, znajdującego się w mieście Włodzimierzu, powiatu włodzimierskiego, województwa wołyńskiego w obecności:

1. p.o. Starosty Włodzimierskiego Wacława Malanowskiego
2. Referenta Admin[istracyjnego] Starostwa Mikołaja Tymoszyka
3. przedstawiciela Min[isterstwa] Roln[ictwa] i Dóbr Państw[owych] Edmunda Goślinowskiego
4. przedstawiciela Min[isterstwa] Robót Publ[ucznych] inż[yniera] Jerzego Kowalkowskiego
5. przedstawiciela Kurii Biskupiej rzymsko-kat[olickiej] ks. infułata Feliksa Sznarbachowskiego
6. ks. Józefa Karczewskiego
7. ks. Nikodema Jodko, wikariusza parafii rzymsko-kat[olickiej] włodzimierskiej
8. przedstawiciela duchowieństwa prawosławnego ks. Aleksego Ostaszewskiego
9. burmistrza m. Włodzimierza Piotra Boładzia
10. przedstawicieli parafian rzymsko-kat[olickich], a mianowicie: Mateusza Zbarawskiego, Władysława Piaseckiego, Wojciecha Stadnika, Andrzeja Karkuszewskiego, Grzegorza Danilewicza i wielu innych licznie zebranych
12. przedstawicieli parafian prawosławnych, a mianowicie: specjalnych delegatów duchowieństwo prawosławne nie wydelegowało.

Po odczytaniu aktu rewindykacyjnego, na podstawie tegoż, przekazał p.o. Starosty Włodzimierskiego Wacław Malanowski duchowieństwu rzymsko-kat[olickiemu], reprezentowanemu przez ks. infułata Feliksa Sznarbachowskiego:

⁶³ Dziennik Ustaw Zarządu Centralnego Ziem Wschodnich.

1. Kościół wraz z poszczególnymi utensyliami, objętymi oddzielnym spisem, przez wręczenie ks. infułatowi Feliksowi Sznarbachowskiemu, wobec zebranych, kluczy do kościoła (zał. Nr 1).

2. Przylegający do kościoła były gmach klasztorny obejmujący, po wyłączeniu lewego skrzydła, na parterze 12 pokoi 3 korytarze, na górze 12 pokoi 3 korytarze razem z klatkami schodowymi.

3. Oficynę drewnianą o trzech izbach.

4. Dwa spichlerze drewniane.

5. Część budynku gospodarczego długości 18,25 metrów.

6. Część podwórza klasztornego.

7. Ogród owocowy przylegający do zabudowań klasztornych.

Utensylia kościelne, które z wyglądu swego i pochodzenia stanowią bezsprzeczną własność cerkwi prawosławnej przekazano duchowieństwu prawosławnemu.

Z majątku należącego do b[yłego] klasztoru po-jezuickiego przejęto na rzecz Państwa:

1. Lewe skrzydło b. gmachu klasztoru po-jezuickiego we Włodzimierzu, obejmujące na parterze cztery pokoje, jedną salę i korytarz oraz na pierwszym piętrze trzy pokoje, jedną salę, dwa korytarze i klatkę schodową.

2. Oficynę murowaną, składającą się z mieszkań i sklepów.

3. Część budynku ekonomicznego (drewnianego) długości 21,3 m.

4. Poddasze drewniane przy bramie wjazdowej.

5. Część podwórza b. klasztoru o przestrzeni 504 metrów kw.

6. Place miejskie, ziemie orne i łąki wyszczególnione w oddzielnym spisie, o przestrzeni ogólnej około 253 dziesięcin (zał. Nr 2).

Wymienione obiekty do czasu dalszych rozporządzeń, objęło w imieniu rządu Starostwo Włodzimierskie w osobach: Referenta Rolnego Edmunda Goślinowskiego odnośnie ziemi i Inżyniera Drogowego Jerzego Kowalkowskiego odnośnie domów i budowli.

Na tym akt zakończono i protokół podpisano.

p.o. starosty włodzimierskiego /-/ W. Małanowski

/-/ M[ikołaj] Tymoszyk, p.o. referenta adm[inistracyjnego]

/-/ J[erzy] Kowalkowski, inżynier drogowy

/-/ E[dmund] Goślinowski, referent rolny

/-/ Ks. inf[ułat] F[eliks] Sznarbachowski

/-/ M[ateusz] Zbarawski

/-/ Ks. [Józef] Karczewski

/-/ W[ładysław] Piasecki

/-/ Ks. Nik[odem] Jodko, wikariusz kościoła⁶⁴

/-/ Wojciech Stadnik

/-/ Andrzej Karkuszewski

/-/ Grzegorz Danilewicz

⁶⁴ Ks. Nikodem Jodko był wikariuszem w parafii pw. świętych Joachima i Anny we Włodzimierzu Wołyńskim.